

fundamentales que han nutrido y siguen nutriendo la mayoría de los libros sobre léxico, lexicografía, terminología y semántica. El autor facilita con esta recopilación el conocimiento de los textos originales. Gracias a este libro, las personas interesadas en el tema y la gran mayoría de los estu-

diantes de lenguas, traducción y lingüística pueden acceder a fuentes conocimiento de primera magnitud.

M. Teresa Cabré

Universitat Pompeu Fabra

Facultat de Traducció i d'Interpretació

SHAKESPEARE, William

Hamlet

Traducció de Joan Sallent. Barcelona: Quaderns Crema, 2000.

Que aparegui un nou *Hamlet* en català i en versió de Joan Sellent Arús és, per sobre de tot, un motiu d'optimisme que sembla desmentir l'abundant mediocritat editorial catalana. És una delícia abordar una nova lectura d'aquest clàssic que tantes en permet, de lectures. I fer-ho en aquest català ras i viu al servei de l'exactitud, la claredat i la dinàmica teatral esdevé com a mínim una bona lliçó d'excel·lència en la traducció.

Aquesta versió de *Hamlet*, publicada per Quaderns Crema el setembre del 2000, va ser estrenada al Teatre Grec de Barcelona l'estiu del 1999. Lluís Homar, decidit a representar *el seu Hamlet*, va encarregar-ne una traducció que havia de tenir com a fi potenciar l'eficàcia teatral de l'obra. Com diu Sellent en la nota del traductor que encapçala el llibre: «Això implicava la tria d'un model de llengua plenament actual, sense entrebancs formals ni artificis arcaïtzants, i un esforç de reformulació dels enunciats que conjuguéssin l'estètica amb la intel·ligibilitat. Per dir-ho de la forma més planera, es tractava de fer una traducció que sonés bé i, a més a més, s'entengués».

Potser en aquesta necessitat de comprensió dels contemporanis catalans d'una obra escrita al segle XVI en anglès rau la nostra fortuna. Si un clàssic, tal com el definia Italo Calvino, és aquell text que a cada lectura revela un nou sentit, les diverses traduccions d'aquest llibre, fruit de la lectura

més profunda que se'n pot fer, només poden afermar-ne la qualitat de clàssic. Els anglesos —i els qui dominen l'anglès— sempre podran gaudir de les obres de Shakespeare tal com ell les va escriure, però pouar-hi, treure'n tota la substància, exigeix un esforç i una cultura considerables al lector del nostre segle. És un luxe impagable, per molt anglès que se sàpiga, tenir l'oportunitat de poder llegir diferents versions de cada Shakespeare en les diverses aproximacions de cadascun dels seus traductors: cada nova versió genera una insospitada riquesa de conceptes i una precisió lingüística pròpia de cada època, encarnada en aquest cas per Sellent amb gran enginy.

El poeta Yves Bonnefoy, traductor al francès de gairebé tot Shakespeare, afirmava que «la traducció de *Hamlet* no serà mai definitivament establerta», que malgrat les moltes notes erudites que acompanyen cada frase i cada vers, sempre quedarà una manera diferent d'entendre-ho i, per descomptat, d'expressar-ho. La complexitat del personatge de Hamlet i les seves inquietuds són tan marcades que és fascinant descobrir la solució que dona cada traductor a la quantitat d'ambigüetats i als múltiples jocs de paraules que hi troba. Les traduccions existents fins ara (que si en català no n'hi ha gaires, en francès voregen la cinquantena i en castellà la vintena) no sembla que reflecteixen un absolut al qual s'ha de tendir, sinó que cadascuna correspon a una manera

d'enfocar l'obra, a una elecció i a una època, i el resultat és sempre un text aproximatiu, sempre relatiu. Deu ser veritat, com deia Joan Sellent en un taller de traductors al desembre de 1999 que la quantitat d'estudis erudits i de tota mena sobre *Hamlet* (i sobre la majoria d'obres de Shakespeare) faciliten molt la tasca de comprensió del traductor, que només s'ha d'ocupar (i a fe que no és poc) de dir-ho de la manera que més s'escaigui.

Aquesta cerca de l'expressió més polida, versió rere versió, es converteix en un entreteniment apassionant —si més no per a un traductor—, que permet anar veient com es va modelant la llengua talment l'argila. Per exemple, on Morera i Galicia, l'any 1920, deia: «Tu, que ets entès, tu pots parlar-hi, Horaci», Sellent diu: «Horaci, tu que tens estudis, parla-hi». «Tu es un savant, Horacio, parle-lui», deia François-Victor Hugo (1859), i «Toi qui as de l'instruction, parle-lui, Horatio», deia Gide (1947). Potser el fons de la qüestió no acaba de canviar —«You are a scholar, speak to it, Horatio» (Acte I, escena I), diu l'original—, però és interessant, per exemple, que Jacques Derrida (a *Espectre de Marx*, on parla extensament de *Hamlet*) proposa traduir *scholar* per «intel·lectual» per donar un aire més «post-modern», diu, a l'obra.

SUNZI

L'art de la guerra

Traducció de Seán Golden i Marisa Presas. Barcelona: Proa, UAB, UB, 2000. 109 p.

Amb *L'art de la guerra* de Sunzi s'enceta la col·lecció «Clàssics Orientals», coeditada per l'editorial Proa, el Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona i Edicions Universitat de Barcelona, i dirigida per Seán Golden i Marisa Presas. La col·lecció es proposa posar a l'abast del públic lector català obres de «cultures orientals» —tot assumint l'etnocentrisme o eurocentrisme del concepte— perquè el lector pugui entrar en contacte amb

Quan llegia la versió de *Hamlet* de Joan Sellent, amb aquest seu català tan senzill i precís, i comparava de tant en tant alguns fragments amb versions castellanes i franceses, pràcticament en tots els casos em semblava que havia trobat la solució més fàcil, és a dir, la més genial. «Un dels criteris del geni sembla precisament el de poder fer una cosa perfectament simple i visible que la gent normal no pot fer i sap que no pot fer i tampoc no sap com es fa o per què no pot fer-ho», deia Isaiah Berlin per justificar que havia qualificat Boris Pasternak (que, per cert, també va traduir *Hamlet*, així com un bon nombre de sonets de Shakespeare) de genial. I, per a il·lustrar-ho, explicava que una vegada li van preguntar al ballarí Nijinski com s'ho feia per saltar tan alt, i ell va contestar que no hi veia cap problema. «Per què he de baixar immediatament? Per què no quedar-me una estona a l'aire abans de baixar a terra?» Aquesta mateixa sensació de lleugeresa és la que aconsegueix transmetre Joan Sellent en el català d'aquesta traducció que —goso aventurar— esdevindrà un clàssic català del XXI.

Dolors Udina

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

obres cabdals de la literatura mundial que l'excés d'occidentalisme ha fet caure d'antologies pretesament universals. Per això s'ha preferit optar per incloure introduccions que facilitin la comprensió del text, abans que unes traduccions excessivament acadèmiques o filològiques.

D'entrada, doncs, cal destacar el valor de la col·lecció en si, pel que representa de mirada modesta i respectuosa cap a cultures per molts desconeegudes i sovint excessivament encasel-